

بررسی تجدد گرایی در نمای ساختمان از دوران قاجار تا معاصر در شهر کرمان

ملیحه ضیاء

دانشجوی دکترای معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بم

چکیده

معماری معاصر ایران سابقه ای بیش از یکی نیم قرن دارد که اغلب در تمام شهرهای ایران کم تر مورد توجه بوده است. شکل گیری بناها تحت تاثیر شرایط مختلف می باشد و سیر تحول آن ها با سایر پدیده های هنری، مذهبی، اجتماعی و سیاسی کامل می شود. با توجه به سیر تحولات جامعه و بوجود آمدن جریان های معماری اواخر قاجار و بعد مدرنیسم و معماری باستان گرایی تغییرات نما در بناهای شهری شکل گرفت و محصولات جدید مانند آهن و شیشه و سیمان سرعت تحول در نما را افزایش دادند. شهر کرمان جز شهرهایی است که روند تغییرات اجرای بنا از شکل گیری پلان تا استفاده از مصالح جدید را می توان در بافت شهری مشاهده کرد. پژوهش حاضر با استفاده از روش تحقیق تحلیلی و ارزیابی کتابخانه ای و میدانی انجام شده است تا تاثیرات تغییرات مصالح در دوره های مختلف قاجار و پهلوی را در بناهای کرمان بررسی شود.

واژه های کلیدی: کرمان، دوره قاجار، دوره پهلوی، نما.

۱. مقدمه

معماری معاصر ایران سابقه ای بیش از یک و نیم قرن دارد. این معماری هماهنگ با دوران معماری معاصر غرب و تحت تاثیر آن آثار برجسته ای را در سبک های متعدد معماری اعم از مدرنیسم اولیه تا اعتلای مدرنیسم و جنبش های بعد از آن بوجود آورده است. معماری معاصر ایران بسیار محدود و دیر هنگام مورد توجه و بررسی پژوهشگران قرار گرفت آن چه را که بتوان از آثار کالبدی در شهرسازی و معماری معاصر ایران مشاهده کرد نفوذ پر رنگ سبک های مختلف اروپایی و امریکایی می باشد (بانی، ۱۳۸۸).

عصر قاجاریه، مدرنیزاسیون در محدوده زندگی درباریان بود؛ با پایان دوره قاجار این جریان ادامه داشت و در دوره پهلوی پیرو ارتباط بیشتر با غرب تاثیر پذیری از معماری غربی را مشاهده شده است. ما حاصل نفوذ معماری غرب و چگونگی تاثیر آن بر نماهای شهری بتدریج شکل ظاهری ساختمان را عوض کرد. البته در این جریان بخشی از معماری که به دنبال معماری معاصر جهان بود به علت عدم ارتباط نزدیک و توجه به تاخیری که در انتقال مبانی و اصول این معماری به ایران صورت می گرفت و بلاخره به علت عدم تسلط بر این اصول و بد فهمی آن صرفا به تقلید تبدیل می شد. اما آغاز تحولات و جریان فراگیر معماری معاصر را باید از همان دوران یعنی از زمان قاجار دنبال کرد که مقارن با جریان های نو ظهور و زمینه سازی معماری است.

۲. روش تحقیق

روش تحقیق این مقاله توصیفی-تحلیلی و بر پایه ارزیابی کتابخانه ای و مطالعات اسنادی و روش های میدانی (عکسبرداری و یادداشت برداری) می باشد؛ که با رجوع به اسناد و مطالعات تاریخی سعی در تحلیل نمای ساختمان های دوره قاجار و پهلوی شهر کرمان و بررسی پدیده تجدد گرایی در نمای آن ها دارد.

۳. ساختار معماری قاجار و پهلوی

معماری دوره قاجار که ادامه معماری زند و صفوی بود با اندک تغییراتی در بنا و تزئین همراه بود. در این دوره همانند عصر صفویه از تصاویر واقع گرا (به تبعیت از معماری غرب) برای تزئینات ساختمان استفاده می شده است. معاری معاصر ایران در دوره قاجار شاهد ظهور معماران نو گرایی است که تحت تاثیر سفرهای شاه با معماری غرب آشنا گشته اند. در بسیاری از بناهای شاخص که از اواخر قاجار ساخته شد ظواهر معماری غرب همچون قوس نیم دایره، بام شیبدار، ستون های کلاسیکوسنتوری، بالکن، نرده به شکل صراحی و پله در محور ساختمان با نماد های شیوه اصفهانی تلفیق شده است (بانی، ۱۳۸۸).

یکی از مشخصه های معماری در سالهای پایانی قاجار و اوایل دوران پهلوی تاثیر هنر و معماری اروپا بر ساختمان های این عصر می باشد و معماری این دوره به صورت شکلی و کارت پستالی الگو برداری می شد. در دوره ناصر الدین شاه جامعه دو قطبی شد عده ای با سفر به فرنگ از آداب زندگی تا محل زندگیشان فرنگی شد و عده ای با فرهنگ و ساختمان سنتی زندگی می کردند. معماری در دوره پهلوی در نگرش به باستان گرایی خود به دو دوره ساسانیان و هخامنشیان توجه بیشتری دارد. در نگاه معماری عناصری که مورد بهره برداری و یا تقلید قرار گرفتند از برگشت به تزئینات این دو دوره شکل می گیرند.

عناصر مشخص معماری در بنا نظیر ستون ها، سر ستون ها، پایه ستون ها، پنجره ها، پلکان، ورودی ها، قوس ها و دهانه ها می باشد. دومین عناصر تزئین نظیر نقوش برجسته ی حجاری ها، مجسمه ها، کنگره بام و... در دوره پهلوی اول هنرمندان معماری ایرانی و غربی که سازنده بناهای دولتی و آموزشی و صنعتی بودند برای اولین بار با نوعی انتخاب تاریخی روبرو شدند آنان باید می فهمیدند که از چه دوره و چگونه و به چه مقدار انتخاب کنند معماران اگر چه متأثر از فضای سیاسی باستان گرایی بودند توانستند با تعدد بناهای ساخته شده فضای معماری باستان گرایی را تنوع بخشند (باور، ۱۳۸۶).

تاثیرات نظامی همزمان با دهه دوم حکومت پهلوی اول با روی کار آمدن و اقتدار حزب نازی در آلمان و ارتباط نزدیک و بی سابقه ایران و آلمان انجام فعالیت های عمرانی و ساختمانی توسط متخصصین آلمانی خود به خود رویه نظامی را در ساخت

بناهای این دوره دو چندان نمود. این تاثیرات بر روی نمای ساختمان بود که به گونه ای ملموس هیبت و شکل نظامی به خود می گرفت (اسناد و مدارک اداره میراث فرهنگی استان کرمان).

در سال های آخر دوره پهلوی اول دانش آموختگان ایرانی از فرنگ برگشته کتب معماری مدرن را به ارمغان آوردند از آن رو که نهضت مدرنیسم در معماری همچون دیگر مکاتب نخست در دانشگاه ها مورد توجه و آموزش قرار گرفت آثار مطرح و بجا مانده از مکتب معماری مدرن را در نخستین سال های پیدایش آن در ایران به طور عمده باید در تهران و در ساختمان های غالباً عمومی و غیر دولتی مشاهده کرد (بانی، ۱۳۸۸).

تغییرات در ساخت بناهایی مثل کارخانه های بزرگ صنعتی از دوره رضا شاه شروع شد و شروع معماری صنعتی ایران شکل گرفت. معماری کم کم به سمت برون گرایی در دوره پهلوی اول و دوم شکل گرفت و ساخت شهر با فرهنگ جدید تغییر کرد. شکل گرفتن کوچه ها و معابر به صورت صاف و عریض از مشخصه های این دوره می باشد. رضاه شاه از یک طرف هویت معماری سنتی و کهنسال ملی مورد توجهش بود و از طرفی معماری اروپا و هگام شدن این معماری با تغییرات شهری و ساختمانی اروپا. این توجه منجر به شکل گیری رویکردی در ساخت بناهایی با ترکیب این دیدگاه می شود. تجدد گرایی در نمادهای شهری و سیمای شهر و تغییر الگوی زندگی همگام با پیشرفت تکنولوژی تا به امروز ادامه داشته است. طرح های مدرنی که امروز نیز هنوز شایان توجه و آموزنده اند در این دوره بچشم می خورد. این معماری نو با تغییرات تکنیکی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی مربوط به دوره ی پهلوی شروع می شود پس از اینکه هر یک از تحولات به صورت مجزا با روشنی و وضوح مشخص و معین شد نیاز به تشکل آن ها با یکدیگر پدید می آید. هنگامی که این احتیاجات به صورت برنامه ی کار آمد در آید معماری نو به عنوان وسیله ای برای ساختن تفکر به عمل متولد می شود (باور، ۱۳۸۶).

۴. شهر کرمان

شهر کرمان در دشت وسیعی قرار دارد که از آبرفت ها و واریزهای ارتفاعات پوشیده شده و در دامنه دو رشته کوهی که از شمال شرقی و جنوب غربی آن میگذرد گسترده شده است. ارتفاع این دشت از سطح دریا متغییر است و حداکثر ۲۱۰۰ متر در نواحی جنوب شرقی و حداقل ۱۶۵۰ متر در نواحی شمال غربی است. کرمان از نقطه نظر تقسیم بندی های اقلیمی در ناحیه اقلیمی گرم و خشک بیابانی قرار دارد. متوسط باران در شهر کرمان سالانه ۱۴۷ میلی متر برآورد شده است. شهر کرمان بر روی کمر بند زلزله قرار گرفته است.

۵. بناهای دوره قاجار تا پهلوی اول در شهر کرمان

۱.۵. بیمارستان نوریه

بنای بیمارستان نوریه که از آثار اواخر قاجار و قبل از مشروطیت است در شرق شهر کرمان و انتهای خیابان زریسف واقع است. بیمارستان نوریه کرمان که می توان آن را اولین بیمارستان بومی و محلی باقی مانده کرمان دانست نیز احداث شد، بانی و واقف این بنا همان گونه که در کتیبه سر در آمده، مرحوم نورالله خان است.

شکل ۱- نمای بیمارستان نوریه (ماخذ: میراث فرهنگی استان کرمان)

بنای بیمارستان نوریه شامل دو بخش سردر ورودی و بنای ساختمان مریضخانه است که به صورت مجزا و در فضای سر سبز محوطه بیمارستان ساخته شده اند. بنای مربع مستطیلی است که در سه طبقه ایجاد شده، بنای مذکور در طبقات همکف و

اول از دو بخش مستطیل مجزا تشکیل شده که فضای باز حد فاصل این دو بخش به منزله محل عبور و مرور به ساختمان مریضخانه است.

۲.۵. مسجد طباطبایی

از بررسی های به عمل آمده این مسجد در دوره قاجاریه توسط حاج سید کاظم طباطبایی ساخته شده است و از ابتدا مسجد بوده و کاربری دیگری نداشته است. (البته امکان آن نیز هست که این مسجد توسط حاج کاظم طباطبایی مرمت شده باشد و اسم خود را در کاشی کاری نوشته است زیرا کاشی کاری به زمان قاجار نمی خورد.)

شکل ۲- کاشی سردر مسجد طباطبایی (ماخذ: نگارنده)

این بنا در نبش دو خیابان سپه و فردوسی قرار گرفته که درب اصلی آن واقع در شمال بنا می باشد و مانند بسیاری از بناهای سنتی اقلیم گرم و خشک می باشد. در ساختار آن از آب نیز بهره گرفته شده است و دارای حوض و یک درب ورودی که رو به خیابان سپه است. درب ورودی چوبی است.

شکل ۳- ورودی مسجد طباطبایی (ماخذ: نگارنده)

سردر در نمای شمالی با آجر دروغین (گچ را به شکل آجر کار می کنند) به صورت خفته و راسته تزئین شده است. مصالح مورد استفاده در این بنا آجر ۴ در ۲۰ در ۲۰ به عنوان نما و پوشش ها و خشت که سازه اصلی را شامل می شود. درب ورودی از چوب می باشد.

شکل ۴- آجر دروغین در نمای مسجد طباطبایی (ماخذ: نگارنده)

۵.۳. مسجد ملک دینار

این بنا در استان کرمان - شهر کرمان و در مرکز قدیمی ترین بافت مسکونی شهر قدیم کرمان یعنی بافت بازار بزرگ که حد فاصل بازار بزرگ وکیل - بازاراختیاری - بازار میدان قلعه و مسجد ملک می باشد قرار گرفته و به نظر می رسد که هسته های اولیه منطقه اقتصادی - مسکونی - مذهبی در حدود قرون ۵، ۶، ۷ در شهر کرمان بعد از ترک قلعه دختر و قلعه اردشیر در این منطقه شکل گرفته باشد. ورودی این مسجد دارای کتیبه سنگی با تاریخ شهر رمضان ۱۳۱۲ قمری (حدود ۱۲۰ سال پیش) می باشد.

شکل ۵- نمایی از ایوان ورودی و کتیبه سنگی مسجد ملک دینار (ماخذ: میراث فرهنگی)

مسجد یک محراب دارد و در حیاط واقع شده است و دارای یک طاق کوچک با تزئینات خاص گچبری و کاشی کاری که جلوه متفاوت از بقیه قسمت های بنا دارد. نورگیری فضاهای داخلی شبستان از طریق بازشوهایی که روبه حیاط و کوچه باز می شوند تامین می شود. تمام مصالح بکاررفته در بنا بوم آورد و مصالح بنایی می باشد. جرزها خشت و گلی با روکار آجری - طاق ها آجری با ملات گچ هستند. جنس تزئینات اجر و کاشی و شکل آن ها معقلی (مربعی) و ابعاد عرض آنها ۴ و طول، مضربی از چهار می باشد.

شکل ۶- محراب، تزئینات گل انداز آجری (گل ۵ رگی) و ترکیب آجر و کاشی (معقلی) (ماخذ: میراث فرهنگی)

از تزئینات در این بنا می توان به گل انداز با گل های ۵ رگی کاشی معقلی، ترکیب آجر و کاشی در ایوان ورودی و محراب با رنگ های فیروزه ای و لاجوردی اشاره کرد. همچنین از مقرنس در محراب و نوعی آجر چینی آمودی خفته رسته در نماها نام برد.

۵.۴. سالن (موزه) ارتش

این بنای تاریخی دارای ۸۰۰ متر مربع زیر بنا و بدون ستون است. سالن این موزه از بناهای اواخر دوره قاجاریه است که در این دوره و اوایل دوره پهلوی به عنوان سالن گردهمایی مورد استفاده قرار می گرفته است. بنای موزه ارتش کرمان با دهنه ای نزدیک به ۱۶ متر و طول ۲۶ متر بدون بهره گیری از سازه های مدرن ساخته شده است. سالن موزه ذوالفقار ارتش کرمان در دوره قاجار ساخته شده و در آن زمان از آن به عنوان باشگاه افسران استفاده می شد و از آنجا که شهر کرمان حادثه خیز است سبک معماری بسیار زیبا، نفیس و منحصر به فرد این موزه الهام گرفته از بدن ماهی است و باعث می شود در مقابل بلایای

طبیعی دوام بیشتری داشته باشد. سالن کنونی موزه تا سال ۸۰ در اختیار ارشاد اسلامی بوده و حتی تئاترهای کرمان در همین سالن برگزار می‌شد، پس از اینکه این سالن ثبت میراث فرهنگی می‌شود ارتش درصدد بر می‌آید آن را به موزه تبدیل کند.

شکل ۷- نمایی از بیرون سالن ارتش (ماخذ: میراث فرهنگی)

۵.۵. شرکت فرش

یکی از بناهای قدیمی واقع در محله زریسف مجموعه متعلق به شرکت فرش می باشد در جوار بیمارستان در حال حاضر و به دلیل عدم آبیاری مناسب باغ و هرس درختان مجموعه فوق رو به خشک شدن نهاده است. مسیرهای رفت و آمد نیز به دلیل عدم رسیدگی به وضعیت کفسازی ها در طول سالیانی که از آن استفاده شده است، به حالت مخروبه در آمده اند که یا قابل استفاده نمی باشند و یا با شن ریزی های انجام شده در طول مسیر حالت اصلی خود را جهت رفت و آمد انسان از دست داده است.

شکل ۸- نمای ساختمان شرکت فرش با طرح آجر قالی (ماخذ: میراث فرهنگی)

۵.۶. مقبره شیخ داوود

مقبره شیخ داوود مربوط به دوره قاجار تا دوره پهلوی است و در کرمان، خیابان زریسف، خیابان ابو حامد، کوچه ابو حامد ۲۶ واقع شده و این اثر در تاریخ ۲۲ مرداد ۱۳۸۴ با شماره ثبت ۱۳۲۸۳ به عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

شکل ۹- مقبره شیخ داوود (ماخذ: میراث فرهنگی)

۵.۷. آتشکده

آتشکده کرمان مربوط به دوره پهلوی اول است و در کرمان، خیابان زریسف، خیابان برزو آمیغی واقع شده و این اثر در تاریخ ۱۰ مهر ۱۳۸۰ با شماره ثبت ۴۱۹۰ به عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

شکل ۱۰- آتشکده (ماخذ: میراث فرهنگی)

جدول ۱- بناهای شهر کرمان از دوره قاجار تا ابتدای پهلوی اول (ماخذ: نگارنده)

ردیف	نام بنا	دوره ساخت	تزئینات نما	توضیحات
۱	بیمارستان نوریه	قاجار	آجرکاری و شیشه کاری	وجود بالکن در نما
۲	مسجد طباطبایی	قاجار	آجر کاری	
۳	مسجد ملک دینار	قاجار	گچبری-کاشیکاری-آجر کاری	
۴	سالن ارتش	قاجار	آجر کاری	
۵	شرکت فرش	اواخر قاجار	آجر کاری-کاشیکاری معقلی	
۶	مقبره شیخ داوود	پهلوی	نما آجر کاری	وجود پنجره های مشبک
۷	آتشکده	پهلوی	آجر کاری-قطار بندی لبه بام	ستون های هشت گوش

۶. بناهای دوره پهلوی اول در شهر کرمان

۶.۱. خانه کاظمی

خانه اکبر کاظمی مربوط به دوره پهلوی اول است و در کرمان، خیابان زریسف، بین خیابان برزو آمیغی و کوچه شیرین واقع شده و این اثر در تاریخ ۲۴ اسفند ۱۳۸۳ با شماره ثبت ۱۱۶۰۴ به عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

شکل ۱۱- نمایی از اتاق سردری ضلع شرقی بخش اندرونی (ماخذ: میراث فرهنگی)

۶.۲. ساختمان موقوفه بردشیری

این بنا در سمت جنوب میدان مشتاق و در ابتدای خیابان میرزارضای کرمانی و در محدوده تجاری قرار گرفته است و سمت چپ آن خیابان میرزا رضا و سمت شمال آن میدان مشتاق و سمت جنوب آن کوچه معروف به روشورخانه و سمت راست آن انبار و تجاری است.

شکل ۱۲- نمای ضلع جنوبی و ضلع جنوب غربی (دید از جنوب غرب) (ماخذ: میراث فرهنگی)

هیچ نوع مدرک مکتوب و یا کتیبه ای که تاریخ دقیق ساخت آن را نشان دهد بدست نیامده است اما بر اساس نوع ساخت و تزیینات آن قدمت آن را می توان دوره معاصر و پهلوی اول یعنی حدود ۸۰ سال و زمان حکومت رضاخان تخمین زد. باتوجه به متن وقفنامه، این ساختمان توسط مالک آن آقای حسین بردشیری وقف شده است که به همین علت بنام ساختمان موقوفه حسین بردشیری نامیده شده است.

شکل ۱۳- نمونه تزیینات آجرکاری در قسمتی از ضلع جنوبی (ماخذ: میراث فرهنگی)

بالکنی به عرض یک متر در سرتاسر ضلع شمالی و غربی و جنوبی با چوب ساخته شده است. در سرستون های نما آجرکاری های زیبایی کار شده است و همچنین تزیینات کاشی کاری معرق اسلیمی بر بالای سردر ورودی دیده می شود. قسمت مرکزی طبقه اول نقش حیاط داشته است که با ایرانیت پوشیده شده است و دریچه هایی به عنوان نورگیر اجرا شده است.

۳.۶. کارخانه برق هرندی

این کارخانه در فروردین سال ۱۳۱۱ ش. در کوچه برق - حد فاصل بین خیابان شریعتی و بازار عزیز نصب و توسط مصطفی خان کاظمی، استاندار وقت - افتتاح گردید.

شکل ۱۴- نمایی از کارخانه برق هرندی (ماخذ: میراث فرهنگی)

۴.۶. حمام قلعه محمود

حمام قلعه محمود همانند سایر حمام های قدیمی شهر کرمان از بخش های مختلفی همچون ورودی، سربینه، دالان یا راهرو، گرم خانه، خزینه، و بخش تون تشکیل شده است. مصالح بنا، آجر و ملات کل آهک و ساروج است؛ کفسازی با سنگ تیشه ای انجام شده، دارای ستون های سنگی در بخش گرم خانه می باشد و همانند اکثر حمام های قدیمی پایین تر از سطوح کوچه های پیرامون قرار دارد. این حمام مورد استفاده اهالی محله قلعه محمود بوده و سازنده آن به نام آقای عجمی پور بوده است.

شکل ۱۵- بخشی از نمای ورودی حمام قلعه محمود (ماخذ: میراث فرهنگی)

۵.۶. خانه شاپوری

خانه شاپوری مربوط به اوایل دوره پهلوی اول است که در تاریخ ۱۶ مهر ۱۳۸۶ با شماره ثبت ۸۱۲۷ به ثبت میراث فرهنگی رسیده است.

شکل ۱۶- نمایی از بیرون خانه شاپوری (ماخذ: میراث فرهنگی)

۶.۶. خانه علی اکبر یزدی

خانه حاج علی اکبر یزدی از جمله خانه های زیبای کوچه قدیمی والی آباد است که از طریق سه راه احمدی کوچه والی آباد جنوبی می توان به آن دست یافت. بنا به گفته وارثین بنای مذکور توسط حاج علی اکبر نصرآبادی معروف به حاج علی اکبر یزدی تاجر ساخته شد. وی از تجار به نام دوره پهلوی بود که در ساخت این بنا معماران و استادکاران یزدی استفاده نمود.

شکل ۱۷- آسیب های وارده به بخشی از نمای ساختمان (ماخذ: میراث فرهنگی)

۶.۷. سردر مدرسه مشتاق

این بنا سردر مدرسه و دارای کاربری آموزشی بوده است اما در حال حاضر ورودی میدان تره بار و دارای کاربری خدماتی است و کاربری خاصی برای آن پیشنهاد نشده است. از لحاظ امکانات شهری دارای امتیاز آب و برق است. طبق تاریخ حک شده بر کاشی کاری سردر تاریخ ساخت آن به سال ۱۳۲۱ شمسی و دوره معاصر برمی گردد که دوره حکومت محمد رضا شاه پهلوی، یعنی دوره دوم حکومت پهلوی و ۶۴ سال پیش را نشان می دهد.

شکل ۱۸- نمای سردر از روبرو (ماخذ: میراث فرهنگی)

۶.۸. گنبد چهار درون

گنبد چهار درون مربوط به دوره پهلوی اول است و در کرمان، میدان مشتاق، خیابان انقلاب اسلامی، جنب کوچه شماره ۱، پارک انقلاب واقع شده و این اثر در تاریخ ۷ اسفند ۱۳۸۶ با شماره ثبت ۲۱۴۹۵ به عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

شکل ۱۹- نمای بیرونی گنبد چهار درون (ماخذ: میراث فرهنگی)

جدول ۲- بناهای شهر کرمان در ابتدای دوره پهلوی اول (ماخذ: نگارنده)

ردیف	نام بنا	دوره ساخت	تزیینات نما	توضیحات
۱	خانه کاظمی	پهلوی	آجر کاری - مقرنس	
۲	ساختمان موقوفه بردشیری	پهلوی	آجر کاری اسلیمی	
۳	کارخانه برق هرندی	پهلوی	سنتوری - آجر کاری	
۴	حمام قلعه محمود	پهلوی		حجاری ستون ها در داخل حمام
۵	خانه شاپوری	پهلوی	آجر کاری - کاشیکاری لعاب دار	تزیینات به شکل گل و برگ
۶	خانه علی اکبر یزدی	پهلوی	آجر کاری	
۷	سر در مدرسه مشتاق	پهلوی	آجر کاری - کاشیکاری	
۸	گنبد چهار درون	پهلوی	آجر کاری	

۷. بناهای دوره پهلوی اول تا پهلوی دوم در کرمان

۷.۱. موزه صنعتی

بنای موزه از خشت و آجر ساخته شده و سقف آن به شیوه معماری سنتی ایران گنبدی است. سر در این موزه ترکیبی از آجر و کاشی‌های معرق فیروزه‌ای و سیاهرنگ می‌باشد که در سال ۱۳۲۷ احداث و به بنای اصلی الحاق گردیده است.

شکل ۲۰- نمایی از کاشی کاری سر در موزه صنعتی کرمان (ماخذ: نگارنده)

۷.۲. سر در کتابخانه ملی

کتابخانه ملی کرمان (کارخانه ریسندگی خورشید) مربوط به دوره پهلوی اول است و در کرمان، خیابان شهید رجائی، خورشید واقع شده و این اثر در تاریخ ۳۰ شهریور ۱۳۷۸ با شماره ثبت ۲۴۱۹ به‌عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

شکل ۲۱- نمایی از سر در کتابخانه ملی (ماخذ: نگارنده)

۳.۷. مقبره سید گلبازخان

این بنا در مجاورت خیابان ۱۷ شهریور و در محدوده بافت قدیم شهر قرار گرفته است که محوطه اطراف آن توسط شهرداری حصارکشی شده است. با مشاهده معماری و تزئینات آجرکاری قدمت این بنا را دوره معاصر و دوره پهلوی اول (زمان حکومت رضاخان) و در حدود ۸۰ سال می توان تخمین زد. چون شهرت کسی که در این مقبره مدفون است، سید گلبازخان، می باشد، این مقبره به نام مقبره سید گلبازخان مشهور شده است.

شکل ۲۲- نمایی از ضلع جنوبی مقبره گلباز خان (ماخذ: نگارنده)

۴.۷. بانک ملی مرکزی

شکل ۲۳- نمایی از نمای بیرونی بانک ملی (ماخذ: نگارنده)

۵.۷. بانک سپه

شکل ۲۴- نمای بیرونی از بانک سپه (ماخذ: نگارنده)

۶.۷. تالار شهر

شکل ۲۵- نمای بیرون تالار شهر کرمان (ماخذ: میراث فرهنگی)

۷.۷. سینما پارامونت

شکل ۲۶- نمای سینما پارامونت-شهر تماشا (ماخذ: نگارنده)

۸.۷. ساختمان بیمه هزار و یکشب

شکل ۲۷- نمایی از محوطه داخلی ساختمان بیمه هزار و یکشب (ماخذ: نگارنده)

۹.۷. سردر دانشکده فنی

شکل ۲۸- نمایی از بیرون سردر دانشکده فنی (ماخذ: نگارنده)

۱۰.۷. سردر دانشگاه باهنر

شکل ۲۹- نمایی از سردر دانشگاه باهنر کرمان (ماخذ: نگارنده)

جدول ۳- بناهای شهر کرمان از ابتدای دوره پهلوی اول تا اواسط دوره پهلوی دوم (ماخذ: نگارنده)

ردیف	نام بنا	دوره ساخت	تزئینات نما	توضیحات
۱	موزه صنعتی	پهلوی	آجر کاری-کاشیکاری معرق	
۲	سردر کتابخانه ملی	پهلوی اول	آجر کاری-کاشیکاری	
۳	مقبره سید گلپاز خان	پهلوی اول	گچبری-آجر کاری	
۴	بانک ملی مرکزی	پهلوی	آجر کاری	
۵	بانک سپه	پهلوی	آجر کاری-کاشیکاری	
۶	تالار شهر	پهلوی دوم	آجر کاری	استفاده از فرم مقرنس در اجرای نما
۷	سینما پارامونت	پهلوی دوم	آجر	
۸	ساختمان بیمه هزار و یکشب	پهلوی دوم	آجر کاری	
۹	دانشکده فنی	پهلوی دوم	آجر کاری	استفاده از فرم مقرنس در اجرای نما
۱۰	دانشگاه باهنر	پهلوی دوم	آجر	فرم های ساده در نما

۱۰. نتیجه گیری

ساختمانی به سبک معماری مدرن اولیه که متقارن با اواخر عصر قاجاریه است در شهر کرمان احداث نشد. معماری مدرن با حدود چهار دهه تاخیر در اوایل قرن اخیر شمسی-در دوره پهلوی اول-برای نخستین بار در مرکز شهر کرمان ظاهر شد. فقدان مصالح مدرن و فناوری مدرن و توسعه نیافتن نهادهای مدرن در کشور جزو عوامل کلیدی در این تاخیر زمانی است. نمادهای معماری سبک بین الملل در نیمه دوم سلطنت پهلوی اول در کرمان ظاهر شد. این سبک نیز برای طرحتاحی نهادهای جدید مانند ادارات و آموزشگاه مورد استفاده قرار گرفت. دلیل عمده تاخیر در ورود معماری مدرن، عدم ارتباط معماری و معماران ایرانی (و اصولاً شرایط سیاسی-اجتماعی) به شکل گسترده با غرب بود و می توان گفت که با تغییر شرایط و ارتباط گسترده با غرب و نیز حضور معماران ایرانی برای تحصیل در خارج از کشور و بازگشت آن ها به کشور، حضور معماری مدرن و متجدد در کرمان شکل می گیرد که نمود آن در نمای ساختمان های این دوره مشهور می باشد.

مراجع

۱. اسناد و مدارک اداره میراث فرهنگی استان کرمان.
۲. بانی مسعود، ا.، (۱۳۸۸)، معماری معاصر، نشر هنر معماری قرن، تهران.
۳. باور، س.، (۱۳۸۶)، نگاهی به پیدایی معماری نو در ایران، نشر فضا.
۴. صارمی، ع.، (۱۳۷۶)، ارزش های پایداری در معماری ایران، میراث فرهنگی، تهران.

۵. قبادیان، و.، (۱۳۷۹)، سبک شناسی و مبانی نظری در معماری ایران، نشر موسسه علم معمار.
۶. یانی، م.، (۱۳۸۱)، معماری در دوره پهلوی اول، تهران، نشر هنر.

A Review of Modernism in the Facade of the Buildings from the Qajar Era to Contemporary Era in the City of Kerman

Maliheh Zia

Ph.D. candidate in Architecture, Islamic Azad University, Bam Branch

Abstract

Contemporary Iranian architecture has a history of more than one and a half centuries, which has received little attention in all Iranian cities. The formation of buildings is influenced by different conditions and their development trend is completed with other artistic, religious, social and political phenomena. Due to the development of the society and changes in architecture from the late era of Qajar, there occurred facade changes in urban structures and new materials such as iron, glass and cement increased the pace of evolution in the façade of buildings. Kerman is one of the cities the texture of which was influenced by changes in buildings including the formation of the plan and the use of new materials. The present study has been conducted using the analytical research method and library and field evaluation to investigate the effects of material changes in different eras of Qajar and Pahlavi in Kerman buildings.

Keywords: Kerman, Qajar Era, Pahlavi Era, facade
